

УДК 81'25: 82-92

БАРМИНА Є. О.

(Севастопольський національний технічний університет)

ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ: ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядається вплив ідеологічних чинників на передачу модальності у перекладі. Продемонстровано, що домінуючий ідеологічний дискурс неминуче накладає відбиток на ідеологію тексту перекладу.

Ключові слова: переклад, модальність, ідеологічні чинники, публіцистичний дискурс.

Бармина Е. А. Передача модальности при переводе текстов публицистического дискурса: идеологические аспекты. В статье рассматривается влияние идеологических факторов на передачу модальности в переводе. Продемонстрировано, что доминирующий политический дискурс неизбежно накладывает отпечаток на идеологию текста перевода.

Ключевые слова: перевод, модальность, идеологические факторы, публицистический дискурс.

Barmina E. A. Modality Rendering in the Publicistic Discourse: Ideological Aspects. The article deals with the impact of ideological factors on the modality rendering. The author demonstrates that dominant political discourse inevitably affects the ideology of the target text.

Key words: translation, modality, ideological factors, publicistic discourse.

Мета статті – розглянути вплив ідеологічних чинників на відтворення у перекладі модальності публіцистичних текстів. Досягнення мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- 1) визначити особливості газетно-публіцистичних текстів, які істотно впливають на процес перекладу;
- 2) простежити вплив дискурсу приймаючої культури на специфіку перекладацьких трансформацій;
- 3) проаналізувати зміни авторської точки зору при перекладі публіцистичних статей.

Об'єктом дослідження виступають конструкти модальності в українських та російських публіцистичних виданнях та їх відповідники в мові перекладу.

Предметом дослідження є зміни авторської точки зору у перекладі публіцистичних текстів.

При перекладі текстів публіцистичного дискурсу слід враховувати насамперед їх функціональну специфіку, яка визначається інформаційною насиченістю публіцистичного дискурсу. При відтворенні даного типу текстів засобами цільової мови однією з основних вимог є спрямованість перекладу на еквівалентне відтворення інформаційно-змістової домінанти тексту повідомлення. При цьому адекватного відображення у тексті перекладу (ПТ) вимагає також ставлення продуцента дискурсу до подій та реалій, про які йдеться у тексті повідомлення. Одним з вагомих аспектів змісту, що у комплексі з низкою позамовних чинників вимагає еквівалентного відображення у ПТ, є його модальність.

Суттєвим з цього приводу виявляється той факт, що основою перекладу є інтерпретація тексту перекладачем, тобто дешифровка текстового коду, що включає виявлення прихованих смислів. Перекладач у межах сучасної антропоцентричної парадигми знання мислиться як самостійна мовна особистість, яка, обираючи той чи інший спосіб передачі модальної семантики вихідного тексту (ВТ) у ПТ, робить певний внутрішній вибір, діючи за /всупереч правилам і заборонам, визначеним для приймаючої мовної/культурної спільноти чи соціальної групи. Отже, специфіка перекладацьких трансформацій при перекладі конструктів модальності вимагає врахування чиннику приймаючої культури, а також особистості перекладача як інстанції, через яку проходить інформація перш ніж стати фактом міжмовної комунікації.

Таке розуміння сутності перекладу набуває особливого значення, якщо врахувати специфіку текстів публіцистичного дискурсу. При аналізі перекладу цього типу текстів необхідно взяти до уваги, що, попри той факт, що однією з головних вимог до інформаційних текстів є їх об'єктивність, засоби масової інформації далекі від неупередженої подачі матеріалу, оскільки публіцистичний дискурс у межах будь-якої національної спільноти формує перш за все ідеологія, що, у свою чергу, сприяє підтримці, посиленню відповідної ідеології. Проникаючи в усі сфери повсякденного життя суспільства, ЗМІ є безпосереднім засобом вираження бажаних

ідеологічних сентенцій, а відтак і потужним знаряддям формування в колективній свідомості соціуму відповідної системи цінностей. Тісний зв'язок, що існує між публіцистичним дискурсом та ідеологією, через вимоги об'єктивного подання інформації у ЗМІ завуальовано. Однак будь-яке інформаційне повідомлення подається під певним кутом зору, підсвідомо нав'язуючи реципієнту погляди і оцінки, що неминуче впливає на роботу перекладача і зміст перекладу. На думку К. Норд, практично будь-яке перекладацьке рішення визначається ідеологічними критеріями, неважливо, усвідомлює це сам перекладач чи ні [Nord 2003, p. 111].

Відтак, у процесі передачі вихідного тексту цільовою мовою перед перекладачем постає проблема збереження / чи цілеспрямованої зміни ідеологічних установок ВТ. У даному випадку вибір перекладача може визначатися скопосом (функцією перекладу в приймаючій культурі) [Reiss 1984]: його ідеологічна заангажованість може призвести до зміни модальності у ПТ.

З цієї нагоди відомій перекладознавець А. Лефевр стверджує, що у випадку, коли лінгвістичні міркування вступають у конфлікт з міркуваннями ідеологічного характеру, останні зазвичай перемагають («if linguistic considerations enter into conflict with considerations of an ideological and/or poetological nature, the latter tend to win out» [Lefevere 1992, p. 39]). Відтак ПТ завжди знаходиться «на службі» приймаючої культури (за влучним висловом Л.Венути: «... putting the translated in the service of the translating culture.» [Venuti 1998, p. 4]), тобто ВТ переписується у відповідності до уявлень та інтересів приймаючої культури.

У зв'язку з вищезазначеним істотно зацікавлення викликають зміни авторської точки зору при перекладі публіцистичних статей з української на англійську мову. Такі зміни можуть засвідчувати прагнення перекладача виправдати очікування одержувачів перекладу, а отже, існування певного бачення і сприйняття України у західному, зокрема, англомовному світі.

Для більш наочної демонстрації впливу ідеологічних чинників на передачу різних модальних відтінків у перекладі ми будемо застосовувати принцип *tertium comparationis*, оскільки застосування цього принципу дозволяє побачити різницю у ракурсі висвітлення однієї й тієї ж події при перекладі ВТ різними мовами. Саме тут чітко простежується прагнення дотримати норм відповідного національного дискурсу й актуалізувати той чи інший аспект проблеми, позицію, точку зору. У якості прикладу звернемося до заголовків до інтерв'ю з українським президентом Віктором Януковичем, представленим на сайті *euronews.net*, і його перекладів російською, англійською та іспанською мовами:

Віктор Янукович: «Ми добре розуміємо, що стандарти треба міняти» [euronews 20.10.2011];

Ukraine's president defends Tymoshenko trial [euronews 20.10.2011];

Віктор Янукович: «Тимошенко должна сказать правду» [euronews 20.10.2011];

Victor Yanukovich: «Jamás me he servido de mi posición para presionar a los jueces» [euronews 20.10.2011].

Вже в самих заголовках даного медіа-тексту простежуються установки на різного одержувача. Український заголовок відповідає основним установкам Україні на проведення реформ в різних сферах, в тому числі судової. Ці реформи потрібні для інтеграції в Євросоюз і нормального функціонування держави. Ця думка є головною в українському тексті. На цьому наголошує президент України.

У заголовках іншими мовами простежується зовсім інша тенденція: акцент на справі Тимошенко. Причому англомовний, а також іспаномовний заголовки націлені на те, щоб експлікувати західному одержувачу основну позицію: ініціатор справи Тимошенко – президент.

Чітко простежується різна ідеологічна установка і в наступних заголовках:

Путин участвовал в эксперименте на Ямале [euronews 06.09.2012];

Президент России вчит журавлів літати [euronews 06.09.2012];

Birdman Putin bids to save endangered species [euronews 06.09.2012];

Putin vuelve a mostrar que es un "hombre de acción" [euronews 06.09.2012].

На тлі відносно нейтрального інформативного російського заголовка різко виділяється англійський іронічний заголовок, в якому в імпліцитній формі висловлюється критичне ставлення до дій президента. За рахунок гри слів (використання імені персонажа коміксів, що володіє надздібностями, і актуалізації його первісного значення – людина-птах) автор дає зрозуміти: президенту пора припинити грати в супергероя і зайнятися більш важливими речами,

які відповідають його положенню. Імплицитна дебітивна модальність простежується і в українському заголовку. Як і в англійському варіанті, тут крім суто інформативної частини видна авторська позиція: не потрібно вчити птаха літати. Іспанський заголовок теж містить оцінність. Словосполучення *“hombre de acción”* – людина дії, як Путіна іронічно називають на Заході (action man в англійському варіанті), імплицитно передає все ту ж модальність: президент надто захопився створенням свого іміджу. Такі дії В. Путіна можуть розглядатися як кроки на розбудову культури його особистості.

Наступні приклади демонструють, що навіть при перекладі цитат, які передбачають максимальну орієнтацію на вихідний текст, часто відбувається зміна модальності оригіналу, що свідчить про упередженість при передачі різних модальних відтінків засобами різних мов.

УВТ: *“У мене було два інфаркти. Я приїхав сюди, бо мені нема за що купувати ліки. В нас забирають останні копійки. У мене ще є жінка і двоє дітей. **Та що робити?** Треба розібрати парламент по цеглинці, а депутатів один за одним вішати”*, – каже один з протестувальників [“Чорнобильці” штурмували Верховну Раду. euronews 01.11.2011].

АПТ: *“I have already had two heart attacks, I came because I don't have anything to buy medicine with. I simply don't have enough,” lamented Vasily, one of those taking part in the protest. Asked what he will do next, Vasily was defiant. **“We will take parliament down brick by brick and hang the MPs one by one,”** he said* [Chernobyl ‘liquidators’ try to storm parliament. euronews 01.11.2011].

ІПТ: *“No tengo dinero para medicina, ya he sufrido dos ataques al corazón y por eso estoy aquí. He venido porque no tengo con qué comprar mis medicinas, no me queda dinero. Tengo mujer y dos hijos. **Lo único que podemos hacer es reducir el Parlamento a escombros y colgar a los diputados uno a uno**”*, decía uno de los veteranos [Los veteranos de Chernóbil intentan tomar el Parlamento ucraniano. euronews 01.11.2011].

Безособові речення з модальним модифікатором «треба» (у першому випадку не експлікованому) в українському тексті передають модальність вимушеності, виходячи зі сформованої ситуації. Суб'єктивний чинник у даному випадку не актуалізується: протестуючі змушені чинити так, оскільки не мають іншого виходу з ситуації. Участь в акціях протесту не є їхньою внутрішньою потребою, службовим обов'язком тощо. В англійському перекладі, навпаки, висловлювання набуває особистісного характеру за рахунок структури речення, а також вибору в якості відповідника дієслова *will*, що передає в даному контексті рішучість домогтися свого, довести справу до кінця. Цей ефект ще більше підсилюється завдяки використанню дієслова *lamented* і прикметника *defiant*. Висловлення звучить як загроза. Окрім того, використання власного імені («Vasily»), яке не згадане в ТО, сприяє максимальному зануренню в ситуацію, підкреслює її реальність. В іспанському перекладі підкреслюється безвихідь, вимушеність діяти саме таким чином (дослівно «єдине, що можемо зробити, тобто нам нічого не залишається, як ...»), що точніше передає модальність оригіналу.

Таким чином, проаналізовані приклади дозволяють зробити наступні **висновки**: ідеологічні чинники грають вирішальну роль у визначенні скопоса (функції ПТ) і виборі перекладачем відповідної стратегії, спрямованої на виправдання чекань замовника перекладу. ПТ завжди знаходиться «на службі» приймаючої культури. При цьому існує тісний зв'язок між публіцистичним дискурсом та ідеологією. Домінуючий ідеологічний дискурс неминуче накладає відбиток на ідеологію ПТ. Відповідно з його специфікою суб'єктивність вихідних газетно-публіцистичних текстів може нівелюватися або актуалізуватися в ПТ.

Перспективу дослідження вбачаємо в розгляді втрат та прирощення інформації при відтворенні модальності у перекладі.

Література

- Lefevere A. Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame / André Lefevere. – London; New York: Routledge, 1992. – 176 p. Nord C. Function and Loyalty in Bible Translation / C. Nord // *Apropos of Ideology*. – Manchester: St. Jerome, 2003. – P. 89-112. Reiss K. Grundlagen einer allgemeinen Translations-theorie / Katharina Reiss, Hans Vermeer. – Tübingen, 1984. – 214 S. Venuti L. The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference / Lawrence Venuti. – London; New York: Routledge, 1998. – 210 p.